

GEZICHT NAAR BUITEN, GEZICHT NAAR BINNEN

REDE

uitgesproken op 4 september
1978 bij de opening van het
Academisch Jaar 1978/1979

door

de aftredende Voorzitter van
het College van Bestuur
Ir. J.B. Ritzema van Ikema

GEZICHT NAAR BUITEN, GEZICHT NAAR BINNEN

Dames en Heren,

Het college van bestuur pleegt de opening van het academisch jaar te organiseren.

Het college vond het passend dat ik bij mijn afscheid het woord zou voeren. Ik wil proberen de Landbouwhogeschool te plaatsen binnen zijn relaties naar buiten, het ministerie, de Instituten en de gemeente, en naar binnen, naar de bestuursorganen toe. Het gezicht naar buiten dus en het gezicht naar binnen.

De verhouding tussen de minister van Landbouw en Visserij en de Landbouwhogeschool is geregeld in de wet wetenschappelijk onderwijs, de WWO, en de wet universitaire bestuurs-hervorming, de WUB.

Binnen een zeker kader is de Landbouwhogeschool sedert 1968 autonoom. Ik acht dit een kostbaar goed. Maar het kader dat door beide wetten en de uitvoeringsbesluiten wordt gegeven is wel bepalend. Binnen dat kader kan de LH haar onderwijs en onderzoek inrichten. Ik zal geen wets-artikelen citeren om de verhouding te illustreren noch beschouwingen leveren over de vraag waar de bevoegdheid van de minister eindigt en die van de bestuursorganen der LH begint. Dit soort beschouwingen zijn voor de LH niet erg interessant. Dat komt o.m. doordat de ambtenaar die ten departemente de zaken van de LH behandelt, de directeur van het Landbouwonderwijs, adviseur is van de

hogeschoolraad en van het college van bestuur.

Ik zou nu toch in alle ernst en wat dieper willen ingaan op de relatie Minister - Landbouwhogeschool.

Het landbouwonderwijs heeft in de 102 jaren van zijn bestaan altijd geressorteed onder het Ministerie van Landbouw. Het landbouwonderwijs hoort tezamen met het landbouwonderzoek en de landbouwvoorlichting tot de klassieke beleidsinstrumenten van de minister van Landbouw. Ik citeer met instemming dr. J. Kremers, toen voorzitter van de Voorlopige Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid en sprekende in 1976 bij de herdenking van 100 jaar onderwijs, voorlichting en onderzoek in de landbouw:

"Toen de crisis, nu 100 jaar geleden, toesloeg in een sector waarin meer dan de helft van de beroepsbevolking werkzaam was, lag het in de rede - en het is achteraf een goed besluit geweest - hem die instrumenten ter beschikking te stellen".

Toch is niet iedereen altijd overtuigd geweest van de juistheid van de stelling dat het landbouwonderwijs in zijn geheel tot het Ministerie van Landbouw behoort. In het begin van de jaren '30 is er sprake van geweest de Landbouwhogeschool toe te voegen aan de Veterinaire Faculteit der Rijksuniversiteit te Utrecht. Dat was in mijn eerste jaar en mijn jaargenoten en ik vonden die gedachte hoogst afkeuringswaardig. De argumenten herinner ik mij niet meer zo goed. Het deed verfrissend aan te bemerken dat de gedachte ook omkeerbaar is blijkens de IVe, niet de laatste, stelling in Verkaiks proefschrift, waarin hij

zegt dat "het overweging verdient de Faculteit der Diergeneeskunde organisatorisch bij het Ministerie van Landbouw en Visserij onder te brengen", waardoor de situatie die van 1918 tot 1923 heeft bestaan, zou zijn hersteld. Later dreigde bij enkele kabinetsformaties de verantwoordelijkheid voor de LH te worden overgebracht naar de minister van Onderwijs. Sinds 1968 is daar echter een wetswijziging voor nodig, omdat de WVO bepaalt dat de minister van Landbouw en Visserij verantwoordelijk is voor de LH. De indeling van het landbouwonderwijs en ook van het landbouwkundig onderzoek bij het Ministerie van Landbouw wordt ook nu echter nog niet als vanzelfsprekend ervaren. Enkele jaren geleden adviseerde de commissie-Van Veen beide sectoren onder te brengen bij het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Ik citeer opnieuw en met instemming dr. Kremers: "De vraag waar het hier om gaat is die naar de plaats van het landbouwonderwijs en, zij het in mindere mate, het landbouwkundig onderzoek in de departementale organisatie. In het Ministerie van Landbouw en Visserij zijn in beginsel alle op de landbouw gerichte deelfuncties van de overheid bij elkaar gebracht in één ministerie. Het gaat daarbij niet alleen om onderwijs, onderzoek en voorlichting, maar ook om zaken betreffende het inkomensbeleid, belastingzaken en dergelijke. Het is vrijwel een unicum in ons stelsel. Ongetwijfeld zijn daaraan voordelen verbonden. Wellicht ligt in deze opzet voor een belangrijk deel het geheim van het goede functioneren van dit ministerie". Dr. Kremers gaat dan verder en zegt "dat het - d.w.z. de

huidige indeling - zich slecht verdraagt met een departementale indeling die niet gebaseerd is op maatschappelijke belangengebieden - zoals de landbouw - maar op deelfuncties, zoals het onderwijs".

Ik kan dr. Kremers niet meer volgen wanneer hij heroverweging van de voor- en nadelen van de indeling van het landbouwonderwijs bepleit, tezamen met de toelaatbaarheid van uitzonderingen op de regel. Aan die heroverweging heb ik geen enkele behoefte. Ik heb begrip voor een logische en rationele indeling van departementen van algemeen bestuur. Maar de minister van Landbouw kan geen enkel van de klassieke beleidsinstrumenten, onderwijs, onderzoek en voorlichting, missen. Wanneer een departementale indeling meer dan 100 jaar goed gewerkt heeft moet men wel met zeer zware argumenten komen om dit te veranderen. Ik heb die argumenten tot dusver nog niet gehoord. Ik vertrouw dan ook dat - ik citeer ir. Lardinois - de Landbouwhogeschool de parel in de kroon van de minister van Landbouw en Visserij zal blijven.

Inzake de betrekkingen van de LH met het Ministerie - vanzelfsprekend Landbouw - heb ik nog wel een wens. Ik heb het tijdens mijn studententijd als zeer nuttig ervaren dat de hoogleraar in de landhuishoudkunde, prof. Minderhoud, zeer nauwe betrekkingen onderhield met het Ministerie. Hij was daar een graag geziene adviseur en zijn colleges waren daardoor zeer actueel. De beginselen van de toenmalige Nederlandse landbouwpolitiek en de toepassing daarvan bij de landbouwcrisismaatregelen vormden een boeiend college.

Ik vind het jammer dat ik daarvan thans niet veel meer merk. Het Nederlandse landbouwbeleid voor zowel het eigen land als de EEG zou best intensievere gedachtenwisseling tussen Minister en LH kunnen verdragen. Op het gebied van de ontwikkelingssamenwerking is deze gedachtenvorming met de minister van Ontwikkelingssamenwerking beter op gang gekomen, terwijl de adviserende rol van Wageningse hoogleraren bij het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening zich volledig heeft ontwikkeld. Ik acht dit een stuk maatschappelijke dienstverlening van hoge orde. Voorzover voor deze activiteiten toestemming nodig was van het college van bestuur is deze altijd van harte gegeven. Mijn wens is duidelijk: ik hoef deze niet meer uit te spreken.

De relatie tussen de LH en de Instituten van landbouwkundig onderzoek toont in de loop der jaren een nog al wisselend karakter. Aanvankelijk - in de beginjaren van de Landbouwhogeschool - waren de instituten erg verweven met de LH, maar spoedig daarna volgde de ontkoppeling. Beide ontwikkelden zich met duidelijk gedefinieerde doelstellingen: de LH houdt zich bezig met onderzoek dat op het onderwijs is ingesteld, het leeronderzoek, met daarnaast wetenschappelijk of, zo men wil, fundamenteel onderzoek, terwijl de Instituten zich bezig houden met onderzoek dat sterk gericht is op de praktijk, op het oplossen van specifieke problemen.

De sterke groei van de Instituten in de jaren '50, die

naar verhouding nog sterker was dan die van de LH zelf, werd binnen de LH wel eens als concurrerend ondervonden. De afname van de groei van zowel de LH als de Instituten heeft twee dingen mogelijk gemaakt. In de eerste plaats de erkenning dat de wijze waarop het onderzoek geschiedt wel verschilt, maar niet meer zoveel als vroegere definities deden geloven. Ook de Instituten deden aan wetenschappelijk onderzoek en ook de LH hield zich met toegepast onderzoek bezig. Men ging elkaar wat milder beoordelen. In de tweede plaats de erkenning dat het beter is na te gaan of en hoe en wanneer kan worden samengewerkt dan ieder autonoom zijns weegs te gaan.

Daaruit vloeit voort dat het in een tijd van schaarser wordende financiële middelen, na een periode van onstuimige groei, nuttig en nodig is de balans op te maken en na gezamenlijke standpuntbepaling te trachten tot een besluit te komen hoe verder te gaan. Men was zich daarbij bewust van het feit dat de financiële middelen uit één bron komen, die van het Ministerie van Landbouw en Visserij.

Bij de opening van het academisch jaar in 1976 heb ik gezegd: "De tijd is rijp om na te gaan welke vormen van samenwerking van de LH en de Instituten van landbouwkundig onderzoek nog meer gestalte kunnen krijgen. In onze Wageningse situatie is die samenwerking van essentieel belang". Ik heb daaraan toegevoegd dat de gedachte op zichzelf niet nieuw is. In 1968 toen de Landbouwhogeschool zelfstandig werd heeft de toenmalige minister van Landbouw en Visserij,

ir. Lardinois, daarover behartenswaardige dingen gezegd. Ik heb er bij de opening van het academisch jaar op gewezen dat er al enkele jaren goede contacten bestonden tussen LH-vakgroepen en sommige Instituten en dat een uitwisseling van gedachten en wederzijdse deelname aan projecten plaats vindt. De vakbroeders weten elkaar vanzelfsprekend te vinden. Maar zei ik toen "het college van bestuur vindt dat die samenwerking best wat meer geïnstitutionaliseerd zou kunnen worden".

De Landbouwdag van 5 mei 1977 van het Nederlands Instituut van Landbouwkundig Ingenieurs en het Koninklijk Genootschap voor Landbouwwetenschap was gewijd aan het thema "Samenwerking LH-Instituten". De algemeen directeur van het landbouwonderzoek, dr.ir. D. de Zeeuw, en ik spraken in het IAC en wij zeiden beide "dat het wel moest gebeuren". Nog datzelfde jaar werd de commissie samenwerking LH-Instituten geïnstalleerd door de directeur-generaal van de Landbouw, ir. A. de Zeeuw. Er zal getracht worden die samenwerking te ontwikkelen op drie niveaus: onderzoek, onderwijs en dienstverlening. De commissie zal ongetwijfeld kijken naar de samenwerkingsvormen - meest vrijblijvend - die reeds bestaan. Ik denk aan het Centrum voor Agrobiologisch onderzoek - het CABO - en de vakgroep Theoretische Teeltkunde van de LH; aan de samenwerking bij de fytopathologie en de entomologie; aan de onlangs totstand gekomen samenwerking tussen het CABO en de vakgroep Onkruidkunde. Ik denk ook aan de samenwerking tussen de Directie Landbouwkundig Onderzoek en de LH bij het

Centrum voor Landbouwpublikaties en Landbouwdocumentatie, het Pudoc, en het Wetenschappelijk Informatiecentrum, de huidige bibliotheek van de LH. De commissie zal moeten bezien hoe deze samenwerking past in de organisatiestructuur die door de NRLO is ontwikkeld.

De betrekkingen met de gemeente Wageningen zijn uniek. De gemeente heeft 28.000 inwoners. De LH heeft 1.800 man personeel en 5.000 studenten. Van het personeel woont 46% binnen de gemeente, terwijl het overgrote deel van de studenten binnen de gemeentegrenzen woont. De gemeente heeft een schrijnend gebrek aan goede terreinen voor woningbouw en de gekozen oplossing voor dit probleem, het Uiterwaardenplan, vond geen instemming bij de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Een aantal naar het oordeel van de gemeente zeer goede bouwterreinen is in handen van de LH, die ze nodig heeft als proefterrein rondom bestaande gebouwencomplexen.

Al deze feiten, gevoegd bij het gegeven dat er in Nederland één Landbouwhogeschool is - die niet onder het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, maar onder het Ministerie van Landbouw en Visserij ressorteert - geven in ons Wagenings jargon aanleiding te spreken over "de typisch Wageningse situatie", de T.W.S. De T.W.S. speelt overigens ook een rol op andere gebieden dan de betrekkingen met de gemeente.

Ik zei zoëven dat de betrekkingen met de gemeente uniek zijn. Maar zij zijn ook delicaat. Er is weinig voor nodig

vooral in verkiezingstijd, om politieke partijen te brengen tot uitspraken "dat B en W de Landbouwhogeschool wat harder moet aanpakken". Aan de andere kant zijn zo nu en dan binnen de LH geluiden te horen dat het college bij grondtransacties niet voldoende aandacht heeft voor compensatie.

Toch weten het college van B en W en het college van bestuur elkaar wel te vinden. In de jaren zestig heeft de zgn. commissie-Wellen een verdeling gemaakt inzake nog beschikbare terreinen tussen Gemeente, LH en de Directie Landbouwkundig Onderzoek.

Bouwterreinen voor studentenhuysvesting konden zonder moeite worden verkregen. Als bouwterrein voor het Wetenschappelijk Informatiecentrum werd de oude begraafplaats verworven met compensatie van andere terreinen. Het college zegde toe mede te willen werken aan de overdracht van LH-terreinen in het Binnenveld aan de gemeente bestemd voor Wageningse woningbouw. Wel moet in de laatste tijd gegrepen worden naar het middel van een "package deal" om wensen en verlangens van gemeente en LH verantwoord af te wegen.

Zolang zowel de gemeente als de LH begrijpen dat men el-kander nodig heeft is de problematiek oplosbaar.

Het gezicht naar binnen kerende moeten we allereerst spreken over de WUB.

De wet universitaire bestuurshervorming, de WUB heeft tezamen met de wet wetenschappelijk onderwijs, de WWO, het

het kader bepaald waarbinnen de universiteiten en hogescholen sedert 1971 leven. De WUB liep aanvankelijk af in 1976 en werd vervolgens verlengd tot 1982. De wet had een experimenteel karakter en zou reeds vóór 1976 op haar werkwijze en resultaat worden getoetst.

Daarvoor was noch bij de universiteiten en hogescholen, noch bij de Tweede Kamer het inzicht voldoende gerijpt, maar die toetsing moet nu toch wel in de komen jaren plaatsvinden. De universitaire wereld gaat een spannende tijd tegemoet.

Wij zullen ons ook in Wageningen over een meer definitieve WUB moeten beraden. Over de huidige wet zijn binnen de Landbouwhogeschool de nodige uitspraken gedaan, terwijl nog zeer onlangs de hogeschoolraad zich met het college tijdens een conferentie op Woudschoten over de wet en haar toepassing beraadde. Waar staan wij nu met ons oordeel, nadat wij een jaar of zeven met de wet hebben gewerkt? Bij de opening van het academisch jaar in 1974 heb ik gezegd dat wij in Wageningen met de WUB kunnen leven, omdat sommigen vinden dat de wet niet ver genoeg gaat en anderen dat de wet te ver gaat, terwijl velen vinden dat de wet juist datgene biedt wat onder de huidige omstandigheden passend is. Ik meen die uitspraak nog steeds te kunnen onderschrijven, zij het met enig voorbehoud. Ik kom daar straks nog op terug.

Ik heb destijds aan die uitspraak toegevoegd, dat de tijd besteed aan bestuurlijke activiteiten nog in evenwicht was met onze hoofdtaken: het geven van onderwijs en het

doen van onderzoek. Ik heb de verwachting uitgesproken, dat de hogeschoolraad met het college van bestuur en wellicht ook de faculteitsraad en het faculteitsbestuur nog enige tijd zullen stoeien in de marge die de WUB laat aan hun bevoegdheden. Ik ben in die verwachting niet teleurgesteld. Voorts heb ik aandacht gewijd aan het noodzakelijke bestuurlijke samenspel tussen hogeschoolraad, college van bestuur, faculteitsraad en faculteitsbestuur. Dat samenspel behoort ieder orgaan zijn eigen bevoegdheden te laten, maakt samenwerking mogelijk waar dat nodig is en kent daarnaast een aantal "checks and balances", dat ont-sporingen moeilijker maakt. Tenslotte heb ik een Engels staatsman geparafraseerd: "Er zijn er die zeggen dat het een slechte wet is. Maar voor vandaag is het de minst slechte wet die zich denken laat."

Deze beschouwingen zouden kunnen leiden tot de conclusie dat ik van mening zou zijn dat de WUB, wat de Landbouwhogeschool betreft, op enkele kleinigheden na ongewijzigd zou kunnen worden verlengd. Wij kunnen in Wageningen met de WUB blijven leven, als de bevoegdheden van de bestuursorganen wat strakker worden gedefinieerd, maar vooral als wij elkaar met begrip voor de opvatting van een ander tegemoet blijven treden, als verdraagzaamheid en respect voor standpunten van minderheden als maatschappelijke deugden blijven gelden.

Met enige welwillendheid meen ik te kunnen zeggen dat zowel binnen de bestuursorganen als in het verkeer tussen die organen het zojuist gezegde werd nagestreefd.

Er was één uitzondering. De radicale studentenfracties hielden zich niet altijd aan deze spelregel. Na vaak intensieve voorbereiding werd het eigen standpunt, in de regel gebaseerd op wat door die fracties als het eigen belang werd gezien, geformuleerd en met grote energie naar voren gebracht. Naar andere argumenten werd niet geluisterd. Men kwam ter vergadering om te getuigen, soms om te overtuigen, maar niet om overtuigd te worden. Kortom men hanteerde het conflictmodel. Nu is dat wel begrijpelijk. De zittingsperiode van studenten is maar één jaar en om studieredenen stellen zij zich zelden herkiesbaar. Hun ervaring is dus beperkt. De radicale studentenfracties hebben een zeer nauw contact met hun achterban en zij gaan met instructies naar de raadsvergaderingen. Maar bovenal: zij zijn de jongsten in het gezelschap, zij moeten ieder jaar opnieuw bewijzen dat zij mee kunnen doen en zij hebben een hekel aan compromissen. Dit alles maakt het hanteren van het conflictmodel verklaarbaar. De Landbouwhogeschool heeft daar niet onder geleden, er waren voldoende tegenkrachten aanwezig om schade te voorkomen.

Om geen misverstand te doen ontstaan: ik heb de bijdrage van studentenfracties in de regel - niet altijd - positief gewaardeerd. Zonder hun voortdurend strijden voor redelijke verlangens en de erkenning daarvan door anderen was het geheel van de studentenvoorzieningen, inclusief de woonbarakken, niet in de huidige vorm van de grond gekomen.

Maar het zou jammerlijk voor de Landbouwhogeschool zijn indien het conflictmodel het gebruikelijke patroon van handelen zou zijn geweest binnen de raden en het college van bestuur of in het verkeer tussen deze bestuursorganen onderling. Ik kan daar niet genoeg voor waarschuwen. Het is niet moeilijk voorbeelden te noemen van universiteiten, hogescholen of gemeenten waar de toepassing van het conflictmodel tot onbestuurbare toestanden, tot ernstige interne tegenstellingen, tot onvrede, tot frustraties, soms tot negeren van minderheden en in ieder geval tot belemmering van het uitvoeren van de hoofdtaken - voor de universiteiten en hogescholen het geven van onderwijs en het verrichten van onderzoek - heeft geleid.

Het meningsverschil over harmonie- en conflictmodel komt in hoofdzaak naar voren bij de vraag of er een algemeen belang bestaat, vanzelfsprekend binnen de grenzen van een gegeven organisatie. De voorstanders van het harmoniemodel zijn geneigd aan te nemen dat alle krachten zich in redelijkheid moeten bundelen tot de behartiging van één belang. De critici zeggen dat daardoor reële belangentegenstellingen worden verdoezeld. Deze critici hechten juist aan een zo duidelijk mogelijke formulering van belangentegenstellingen en uiteenlopende zienswijzen. Zij vrezen dat de erkenning van een overkoepelend belang de standpunten verzwakt en de waarheid versluiert. De voorstanders van het harmoniemodel zeggen dan weer dat de Nederlandse taal voldoende lenig, rekkelijk en precies is om binnen harmonische verhoudingen volmaakt duidelijk

en volledig te zijn.

Ik zei reeds dat de voorstanders van het conflictmodel ontkennen dat er een algemeen belang zou zijn. Zij denken in termen van deelbelangen waarbij, als er beslist moet worden, de een wint en de ander verliest. Ik denk daar anders over. Ook binnen de Landbouwhogeschool zijn er algemene belangen die ieder erkent en waarover wij in onderdelen wel verschillend mogen denken, maar die wij toch als gemeenschappelijk beschouwen. Ik denk aan het niveau van het wetenschappelijk onderzoek, aan het niveau of straks misschien de niveaus van het onderwijs, om maar enige van de belangrijkste zaken te noemen.

Bij de beantwoording van de vraag of wij in Wageningen met de huidige WUB kunnen blijven leven, heb ik eerder een voorbehoud gemaakt, dat ik met name heb genoemd. Ik wil het nog wat anders zeggen. Wij kunnen in Wageningen met de huidige WUB zonder grote wijzigingen blijven leven, als wij bereid blijven het harmoniemodel in onze onderlinge betrekkingen te hanteren. Ik wijs er op dat de WUB niet geschreven is om het conflictmodel er op toe te passen. In te veel zaken moeten de bestuursorganen het eens worden: de hogeschoolraad met de faculteitsraad, en beide met het college van bestuur. De wet geeft in die zaken geen uitsluitel wiens mening moet prevaleren en de wetgever heeft bij de laatste wetswijziging gearzeld in die competentiekwesties uitspraken te doen. Wil men het conflictmodel regelmatig hanteren op een

breed terrein dan moet de WUB op het punt van competentie-kwesties herschreven worden. Dat kan haast niet anders dan door de bevoegdheden van college van bestuur of hogeschoolraad na enige hergroepering limitatief op te sommen en dan verwacht ik dat om het geheel bestuurbaar te houden die limitering bij de hogeschoolraad zal komen te liggen. Een zelfde gedachtengang is denkbaar bij de faculteitsraad en de vakgroepen.

De WUB is echter niet voor de Landbouwhogeschool alleen geschreven. Bij de herziening zal niet zozeer gekeken worden naar de instellingen die met de WUB kunnen leven, maar veel meer naar die instellingen die moeilijkheden hebben ondervonden. Het lijkt daarom verantwoord de vraag onder ogen te zien of wij met een WUB die met het oog op die moeilijkheden herschreven is ook zouden kunnen leven. Daar komt nog iets bij.

De WUB is geschreven toen de financiële middelen nog rijkelijk vloeiden. Dat is nu niet meer het geval.

Overigens wordt de roep naar een meer doelmatige besteding van de middelen ook buiten de instellingen steeds luider. De instellingen zullen de toegewezen middelen met nog meer zorg moeten beheren en we zullen de vraag onder ogen moeten zien of de huidige wijze van vaststelling van de begroting daarvoor voldoende is. Ik kom daar later nog op terug.

Bij de universiteiten en hogescholen in het algemeen wordt over het functioneren van de WUB zeer verschillend gedacht. Niemand is erg tevreden en velen zijn erg on-

tevreden. De commissie voor de bestuurshervorming - de commissie-Polak - heeft aan het Instituut voor sociaal wetenschappelijk onderzoek van de Katholieke Hogeschool te Tilburg gevraagd een onderzoek in te stellen naar: "het bestuur van de universiteiten en hogescholen onder de WUB". De commissie zal het rapport van dit onderzoek naast de resultaten van de andere onderzoeksprojecten mede als basis gebruiken voor het uitspreken van haar waarde-oordeel over de WUB en bij het formuleren van aanbevelingen over de toekomstige inrichting van het universitaire bestuur.

Ik noem een aantal conclusies uit het rapport, lang niet alle. De verhouding tussen de universiteitsraad en college van bestuur staat regelmatig in het teken van strijd om de macht. Het bestuur aan de top vertoont meer gelijkenis met een politiek model van bestuur dan met het bestuur dat gewoonlijk in doelorganisaties wordt aangetroffen. Het politiek karakter van het bestuur vindt zijn basis ook in de samenstelling van de universiteitsraad. Politieke opvattingen moeten dan worden verstaan als opvattingen over universitaire beleidszaken die soms ook geïnspireerd worden door politiek-ideologische stromingen buiten de universiteit. Door het politieke model van bestuur lopen de besluitvormingsprocessen langzaam. Ik ga niet in op de opmerkingen die in het rapport worden gemaakt over de faculteitsbesturen, de faculteitsraden en de vakgroepbesturen. De schrijvers van het rapport klagen dat om de universitaire bestuursvorm te

evalueren men criteria moet hebben. Die zijn er wel, maar ze zijn nauwelijks omschreven. Het rapport zegt dan dat een van de waarden van de WUB de democratisering is, een groot goed dat moest worden bevorderd, maar hoe wordt - vragen de rapporteurs - vastgesteld of dit doel meer of minder is bereikt. Een democratische invloedsverdeling werd in het rapport omschreven als een verdeling waarbij alle partijen ongeveer evenveel invloed hebben. Naar deze maatstaf gemeten is de huidige invloedsverdeling nog weinig democratisch. Maar - vragen de rapporteurs zich af - was het de bedoeling van de wet, dat alle groepen, ongeacht hun deskundigheid, de kwaliteit van hun denkbeelden, hun verantwoordelijkheid in de organisatie en het belang bij een beleidszaak, in gelijke mate hun stempel op een besluit zouden drukken? Deze vraag wordt overigens door de rapporteurs niet beantwoord. Ik zou nog door kunnen gaan. Weinig enthousiasme en veel kritiek dus voor het functioneren van de WUB. Ik herinner er aan dat de Landbouwhogeschool niet bij het onderzoek was betrokken, hoewel enkele LH-medewerkers een enquêteformulier hebben ontvangen en beantwoord.

Ik wil thans nader ingaan op voorstellen en gedachten tot wijziging van de WUB die ongetwijfeld zullen worden uitgesproken. Ik wil voorop stellen dat naar mijn mening, met inachtneming van wat ik eerder heb gezegd, de WUB niet radicaal gewijzigd behoort te worden, in welke richting dan ook. Aanpassingen acht ik mogelijk. Ik meen overigens dat ieder die bestuurlijke verantwoordelijkheid draagt

verantwoording behoort af te leggen over zijn daden. Voorts meen ik dat men bij het ontwerpen van de WUB er te weinig rekening mee heeft gehouden dat de universiteiten en hogescholen doelgemeenschappen zijn en geen leefgemeenschappen zoals gemeenten en provincies. In leefgemeenschappen wordt aan ieder een gelijke verantwoordelijkheid toegerekend bij de inrichting van deze samenleving. Doelgemeenschappen vervullen taken, de universiteiten en hogescholen leveren academici af en komen tot onderzoekresultaten. De beslissingen binnen doelgemeenschappen zijn op het te bereiken doel gericht en daarbij speelt kennis van zaken, dus deskundigheid, een veel grotere rol dan bij leefgemeenschappen. Ik ben van mening dat beslissingen inzake onderwijs en onderzoek in de eerste plaats toekomen aan leden van het wetenschappelijk corps.

Welke voorstellen tot wijziging van de WUB zijn nu te verwachten. Gedurende de laatste maanden is hier voorshands voldoende over gezegd en geschreven. Niet zonder emoties overigens. De Groene Amsterdammer, een blad met een duidelijke signatuur, plaatst een kop boven zijn artikel "The man on the top heroverte de universiteit". Maar zo erg is het nu ook weer niet. Aangenomen kan worden dat in de voorstellen de verdeling van bevoegdheden tussen hogeschoolraad en college van bestuur zal worden herzien. De bevoegdheden van de raad zouden van adviserende en controlerende aard worden. Maar het hoe en wat staat nog geenszins vast. Zo ver hoeft men naar mijn mening niet te gaan. Ik zie overigens niet waar het college naar binnen verant-

woording zou moeten afleggen. Naar buiten is duidelijk: aan de minister.

Maar nogmaals, de voorstellen tot wijziging van de WUB zullen stellig mede worden ingegeven door ervaringen van die instellingen die moeilijk met de WUB kunnen werken. Ik zou het toejuichen indien naast enige verduidelijking van de bevoegdheden van college en hogeschoolraad het vaststellen van de begroting, een recht dat uitsluitend de raad toekomt, wat nader zou worden bekeken. Ik zou het een verbetering vinden indien die begroting zou moeten worden vastgesteld "volgens richtlijnen vastgesteld door de minister al of niet op voorstel van het college". Ik vrees namelijk dat na de recente discussies in de raden over het budgetrecht de hogeschoolraad moeite zal hebben om de begroting vast te stellen in hoofdlijnen, zoals dat behoort. Het opnemen in de begroting van gedetailleerde wensen, soms van hobby-achtige activiteiten, van fondsen voor speciale groepen, past niet in de sfeer van woekeren met beperkte middelen.

Te verwachten is ook dat voorgesteld zal worden de samenstelling van de raden te wijzigen; wat meer accent in de richting van het wetenschappelijk personeel. Ik heb daar niet zoveel moeite mee.

De benoeming van de buitenuniversitaire leden zal ook wel ter sprake komen. Het zouden Kroonbenoemingen blijven, maar een aantal aangewezen organisaties zoals vakbeweging, werkgeversorganisaties, organisaties op het gebied van onderwijs, zouden voordrachten kunnen doen. Ik vind dat een verbetering.

Ik noem tenslotte nog de wijze van benoeming van de leden van het college van bestuur. Te verwachten is dat voorgesteld zal worden alle leden door de Kroon te doen benoemen. Ik neem aan dat universiteitsraden te vaak een eigen man in het college wilden hebben, er daarbij niet op lettende dat het college collegiaal moet kunnen optreden. Ik zou ook die wijziging een verbetering vinden. Weliswaar hebben wij bij de Landbouwhogeschool over dit punt geen moeilijkheden ondervonden en in het gezegde "un jacobin ministre, ce n'est pas un ministre jacobin" hebben wij altijd veel vertrouwen gehad.

In het najaar zal de commissie-Polak zijn aanbeveling ter herziening van de WUB openbaar maken, de discussie kan dan pas goed beginnen.

De hogeschoolraad, de faculteitsraad en het college van bestuur besturen de Landbouwhogeschool binnen het kader van WWO en WUB onder het toezienend oog van de minister. De hogeschoolraad regelt en bestuurt de zaken van de LH in haar geheel voorzover het college van bestuur dat niet doet, de faculteitsraad regelt het onderwijs en het onderzoek en het college van bestuur is o.a. belast met het dagelijks bestuur en ziet toe dat alles goed loopt.

In zijn afscheidsrede als rector magnificus, september 1972, merkte Polak op "dat de bestuurshervorming in Wageningen zich in een gunstig klimaat heeft voltrokken". Ik ben het met hem eens. Maar van diezelfde dagen af werd het functioneren van de nieuwe bestuursvorm op een zware

proef gesteld door iets dat met de WUB eigenlijk niet te maken had, namelijk de 1000-gulden-affaire. Pas toen begin 1973 de zaak in Wageningen bestuurlijk aan de kant was, kon met het eigenlijke werk worden begonnen.

De faculteitsraad heeft zich sedertdien evenwichtig ontwikkeld. De raad is gelukkig geweest in zijn keuze van zijn dekanen. De organisatie van het onderwijs en het onderzoek volgens de nieuwe regels werd ter hand genomen. Een middenstructuur van de faculteit maakte als denkbeeld in de beginjaren enige opgang, werd daarna een controversiële zaak en is vervolgens - gelukkig - een zachte dood gestorven. Een fusie van faculteitsraad en hogeschoolraad is wel eens, en eenmaal hartstochtelijk, bepleit, maar lijkt nu, terecht, gestrand op bestuurlijke overwegingen. De samenstelling van de raden is niet gelijk en behoort dat naar mijn mening ook niet te zijn; in de faculteitsraad zitten de harde werkers aan de organisatie van onderwijs en onderzoek - Zadoks noemde zichzelf eens bedrijvig redderend - en in de hogeschoolraad degenen die dezelfde onderwerpen uit den hoge en afstandelijk moeten bekijken. Dat gaat niet samen.

De benoeming van kroondocenten vergde veel aandacht. Een onopgeloste vraag is nog hoe de benoemingsprocedure kan worden bekort. Thans vergt het gehele proces anderhalf jaar en dan spreek ik over een procedure zonder complicaties. Zijn die er, dan wordt een termijn van twee jaar gemakkelijk overschreden.

De organisatie van de definitieve vakgroepen zal nog veel

aandacht vragen. Het college is daar sterk bij betrokken omdat beheersaspecten een rol spelen. Het gaat vooral om de vraag wie wel en wie niet tot een vakgroep behoort. Deze zaak kan niet alleen met rationele argumenten of overwegingen van efficiency worden benaderd omdat de vakgroep, evenals vroeger de afdeling, de plaats is waar men zijn "thuis" heeft.

Het faculteitsreglement, dat door de hogeschoolraad moet worden goedgekeurd, heeft lang op zich laten wachten. Ik kom daar straks nog op terug.

Het college van bestuur vergadert regelmatig met het faculteitsbestuur tezamen met de voorzitter van de hogeschoolraad in het zgn. "informeel overleg". Vaak zijn procedurezaken aan de orde, maar ook inhoudelijk wordt van gedachten gewisseld.

De betrekkingen van het college met het faculteitsbestuur hebben zich in de loop der jaren prettig ontwikkeld. De waardering voor het werk van de faculteitsraad is daar een goede grondslag voor.

De hogeschoolraad heeft zich aanvankelijk met grote energie gestort in de 1000-gulden-affaire. Hoewel het een studentenzaak was in engere zin, ging het de hogeschool in zijn geheel aan. Aan de orde waren vragen over de geloofwaardigheid van het weigeren van medewerking aan een onsympathieke wet, oneigenlijk gebruik van bepalingen en voorschriften en tenslotte competentiekwesties tussen raad en college. Met enige moeite kon de zaak bestuurlijk tot een goed einde worden gebracht.

Aanstands daarna was het bestuursreglement aan de orde. De raad heeft met grote scherpzinnigheid getracht de bevoegdheden in de smalle marge die de WUB laat tussen raad en college aan zich te trekken. Het college heeft er bij zijn standpuntbepaling mede op vertrouwd dat de zaak elders nog moest worden beoordeeld. De minister heeft enige bepalingen afgekeurd. De LH ging in beroep en de Kroon zal nu een uitspraak moeten doen. Dat duurt echter erg lang en ik vrees dat de herziening van de WUB in 1977 de beroepszaak zo overschaduwet dat een uitspraak daardoor veel aan betekenis zal verliezen. Inmiddels hebben raad en college elkaar gevonden in een regeling ad hoc ten aanzien van het niet goed gekeurde gedeelte.

Na een wat stormachtig begin hebben raad en college beter met elkaar kunnen werken. Een enkel vinnig competentiedebatje, dat plaats moet kunnen vinden zonder littekens te veroorzaken, heeft de verhoudingen niet verstoord. De jaarlijks terugkerende behandeling van de begroting ondervond mede door de zorgvuldige voorbereiding geen zwakheden. Ik heb het altijd jammer gevonden dat aan het aantal aan te vragen formatieplaatsen zo veel aandacht is besteed. Wat hebben college en raad zich niet uitgeput in het bedenken van redeneringen om de aanvraag van een zeer groot aantal plaatsen te argumenteren, terwijl wij toch wel wisten wat de reële mogelijkheden waren. De andere aspecten van de begroting kregen daardoor te weinig aandacht.

De vergaderingen van de raad voor en na de grote vakantie

waren vaak gewijd aan studentenhuysvestingszaken. Ik heb daar reeds eerder over gesproken. Die discussies kregen een bijzonder cachet, omdat in Wageningen de voorzitter van het college tevens voorzitter is van de Stichting Studentenhuisvesting. Men heeft mij meermalen gezegd dat het college zich kwetsbaar maakt door goed te vinden dat zijn voorzitter in deze dubbelfunctie optreedt. Ik heb die mening altijd bestreden. De studentenhuisvesting is voor de hogeschool van uitzonderlijk belang in een gemeente van 28.000 inwoners, waarvan 5.000 studenten, en daarom lijkt het mij dat de huidige situatie gecontinueerd moet worden.

Ik sprak reeds over het faculteitsreglement dat nog goedgekeurd moet worden door de hogeschoolraad. De raad heeft er moeite mee. Het besturen "uit den hoge" en "afstandelijk" en het "marginaal toetsen van reglementen" zijn geen zaken die de raad graag ter hand neemt. Veel liever behandelt men het onderwerp in de breedte en in de diepte. Het college probeert partijen op armlengte te houden en draagt oplossingen aan.

Men zou uit deze beschouwing de indruk kunnen krijgen dat hogeschoolraad en college elkaar nog al eens in de haren zitten. Dat gebeurt wel eens, toegegeven, maar niet altijd. Uit de wet vloeit voort dat raad en college samen besturen. Ze moeten het dus eens worden. In de raad klinkt dan wel eens het gevoel door dat men "het hoogste orgaan is", terwijl het college meent dichter bij de dingen te staan. En als de wet dan niet duidelijk is, is vaak het

woord van Humpty Dumpty toepasselijk: "The question is: Who is going to be master? That's all".

Al met al voldoende reden om dankbaar te zijn dat met alle ingebouwde polarisatie-mogelijkheden raad en college redelijk hebben samengewerkt. Ik hoop dat dit zo zal blijven. Ik heb reeds eerder een voorbehoud gemaakt en zal dit niet herhalen. Bij deze beschouwing over raad en college zijn de figuren van de twee raadsvoorzitters nog niet genoemd, maar zij zijn wel bepalend geweest. De heer Van der Plas heeft de raad tussen de eerste klippen door geloodst en mevrouw Ten Zeldam heeft het schip in diep water gebracht. De hogeschool is daar dankbaar voor. Over het college van bestuur kan ik nu kort zijn. Ik heb daar, sprekende over de raden, reeds het een en ander over gezegd. Het college heeft de besluiten van de raad voorbereid en daarna uitgevoerd. Het heeft wat aangemoedigd en hier en daar wat afgeremd. Het heeft toegekeken of alles wel volgens de regeltjes liep en zo nu en dan de vinger opgestoken. Slechts eenmaal moest een besluit ter vernietiging worden voorgedragen. U wilt mij wel vergeven dat ik mij tot deze opmerkingen beperk. Van het werk van het college heb ik nog te weinig afstand kunnen nemen.

Ik heb gesproken over het werk van de faculteitsraad, de hogeschoolraad en het college. Het werk van deze drie zou niet mogelijk zijn geweest zonder het werk van het bureau van de Landbouwhogeschool. De ervaring en deskundigheid die in het bureau aanwezig is heeft alle drie organen voor

misstappen behoed. Daarnaast heeft het bureau stimulerend gewerkt, informatie verschaft en de samenhang der dingen verklaard. Ik heb de vorige week bij mijn afscheid van het bureau dit onder woorden proberen te brengen.

Tenslotte nog een persoonlijk woord.

Ik heb het grootste deel van mijn opleiding ontvangen aan de Landbouwhogeschool. Wat mijn opvoeding betreft, naast datgene wat ik van huis heb meegekregen, kreeg ik die in het Wagenings Studenten Corps. Sommigen zeggen dat men dat nog aan mij kan merken. Het zij zo, ik zal het niet tegenspreken. Toen ik de gelegenheid kreeg opnieuw in Wageningen te komen, heb ik dat ook gezien als "iets terug doen", als dank voor al datgene wat ik had ontvangen. Mijn beste herinneringen gaan uit naar personen. Ik denk aan Buringh, die zich veel moeite heeft gegeven om mij in te werken, aan Bulder, die het keerpunt in de 1000-gulden-affaire inleidde met de woorden "Wij nemen de LH-gids ter hand" en aan Leniger en zijn hoge tempo van werken. Ik zag Walstra met enige reserve komen, maar nadat wij bevriend waren geworden zag ik hem met spijt gaan. Met Van der Want was het prettig samenwerken.

Van der Plas en Van Bragt blijven nog. Het spijt mij dat ik jullie niet meer dagelijks zal zien. Dan De Visser en Maris die ieder op geheel eigen wijze het bureau hebben geleid en van wie ik veel hulp mocht ondervinden.

Tenslotte mevrouw Ten Zeldam, Bernardijn, je hebt de bijzondere kwaliteit bestuurlijke gaven te bezitten en men-

selijke warmte uit te stralen. Dat maakt je onweerstaanbaar.

Ik zou de naam Van der Schans reeds eerder hebben genoemd indien hij niet mijn opvolger zou zijn. Ik ben blij dat je mijn opvolger geworden bent. Ik wens je sterkte, kracht en wijsheid.

Ik neem nu afscheid. Het ga u allen wel.

Wageningen, 4 september 1978